

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

DERSLER CEPTE

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 10

ÜNİTE

Şiir

KONU

- İslamiyet Öncesi Türk Şiiri
- Geçiş Dönemi Eserleri
- Halk Şiiri

DERSLER CEPTE 3. SAYI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 10. SINIF

ISBN 978-975-11-6636-4

Genel Yayın Yönetmeni

Halil İbrahim TOPÇU

Yayın Koordinatörü

Dr. Yasin ELÇİ

Yazar Ekibi

Gül GÜNDOĞDU, Öğretmen
Ayşen ÖZTAŞ ÇELİK, Öğretmen
Banu İLHAN, Öğretmen
Beste ERDEMOĞLU, Öğretmen
Fadime AYDINTÜRK, Öğretmen
Mustafa ÖZDAMAR, Öğretmen
Nedret YILDIZHAN, Öğretmen
Orhan GÖZÜBÜYÜK, Öğretmen
Safiye YILMAZ, Öğretmen
Sündüs ÇANKAYA, Öğretmen

Dizgi - Tasarım Ekibi

Çağlayan Volkan Yıldız, Öğretmen
Beste ERDEMOĞLU, Öğretmen

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Türkçe yayın hakları MEB, 2023

Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

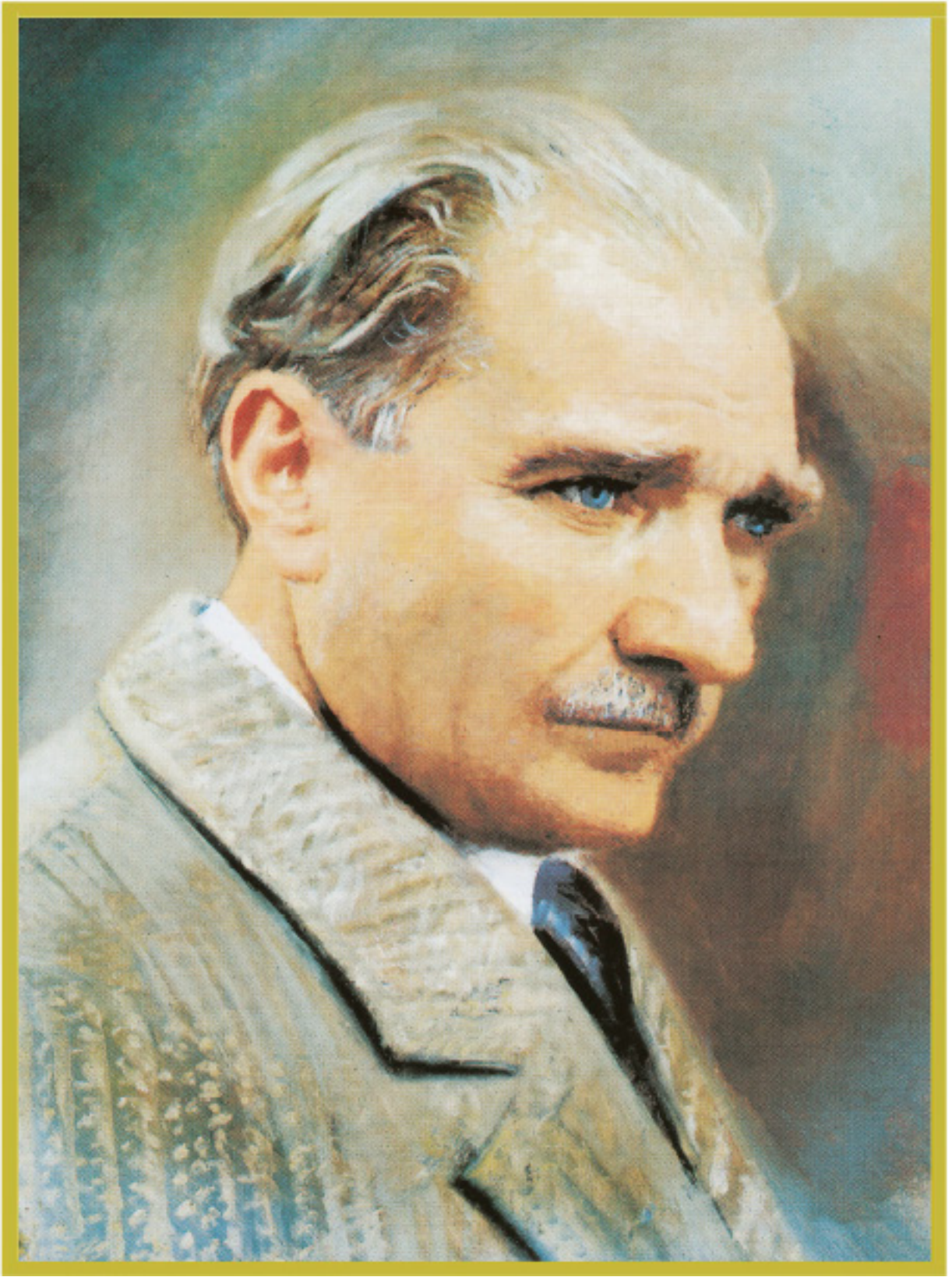
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	8
İslamiyet Öncesi Türk Şiiri	10
Açık Uçlu Sorular - İslamiyet Öncesi Türk Şiiri	11
Çoktan Seçmeli Sorular - İslamiyet Öncesi Türk Şiiri	12
Geçiş Dönemi Eserleri	13
Açık Uçlu Sorular - Geçiş Dönemi Eserleri	14
Çoktan Seçmeli Sorular - Geçiş Dönemi Eserleri	15
Halk Şiiri	16
Açık Uçlu Sorular - Halk Şiiri	18
Çoktan Seçmeli Sorular - Halk Şiiri	19
Cevap Anahtarı	21

Değerli Öğretmenler ve Sevgili Öğrenciler,

Sizler için hazırlanan Dersler Cepte fasiküllerinde tüm derslerdeki aylık konu özetlerini bulacaksınız. Gerek yazılılara hazırlanırken gerek konu tekrarı yaparken Dersler Cepte fasikülündeki konu özetleri size yol gösterecektir. Konu özetlerinin maddeler hâlinde ve görsel ağırlıklı olması bilgilerinizin kalıcı olmasında kolaylık sağlayacaktır. Konu özetlerinin yanında “Hatırlayalım, Kritik Bilgi, Dikkat, Faydalı Linkler, Araştırma, Bir Örnek de Sen Ver, Biliyor Musunuz?, Filozof Der ki, Felsefe Sözlüğü, Haritada Bulalım” gibi bölümlerle konuların en önemli noktalarını ve ilgi çekici yanlarını görmüş olacaksınız. Böylece eğlenirken aynı zamanda da bilgilerinizi pekiştirme fırsatı bulacaksınız.

Açık uçlu ve çoktan seçmeli sorularla tekrar ettiğiniz bilgileri kullanabileceksiniz. Karekodlar aracılığıyla çoktan seçmeli soruların video çözümlerini izleyerek sorulara anında dönüt alabileceksiniz. Her konuyla ilgili çıkmış soruların yer alması da üniversiteye hazırlık yolculuğunda sizlere rehberlik edecek ve işlediğiniz konuların ne kadar önemli olduğuna dair fikir verecektir. Ayrıca OGM Materyal web sitesi, yardimci.kaynaklar.meb.gov.tr ve eba.gov.tr adresleri üzerinden fasiküllerimize kolay ulaşma imkânına sahip olacaksınız.

Millî Eğitim Bakanlığı olarak alanında yetkin uzmanlarca titizlikle hazırlanmış ve denetimden geçmiş olan Dersler Cepte fasikülleriyle öğrenci ve öğretmenlere derslerin işlenişi ve tekrarı noktasında katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Halil İbrahim TOPÇU
Ortaöğretim Genel Müdürü

Neler Öğreneceğiz?

Dersler Cepte'nin "Konu Özeti" bölümünde şiir türünün değişim ve gelişimini öğreneceğiz. Noktalama işaretleri ve yazım kuralları ile ilgili de sorular çözeceğiz. "Kritik Bilgi, Hatırlayalım, Biliyor Musunuz?, Faydalı Linkler" bölümlerinden yola çıkarak bu bilgileri daha kalıcı hâle getireceğiz. Açık uçlu ve çoktan seçmeli sorularla da bilgilerimizi pekiştireceğiz.

İslamiyet
Öncesi
Türk Şiiri

Geçiş
Dönemi
Eserleri

Halk Şiiri

TYT TÜRKÇE SORULARININ KONULARA GÖRE DAĞILIMI

	ÜNİTE	KONU	2018 TYT	2019 TYT	2020 TYT	2021 TYT	2022 TYT	TOPLAM SORU SAYISI
10. SINIF	GİRİŞ	TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ	-	-	-	-	-	-
	HİKÂYE	SÖZCÜK TÜRLERİ - FİİLİMSİLER	3	-	1	-	-	4
	ŞİİR	SÖZCÜK TÜRLERİ - İSİM TAMLAMALARI	-	-	1	-	-	1
	DESTAN / EFSANE	SÖZCÜK TÜRLERİ - SIFAT TAMLAMALARI	-	-	1	-	-	1
	ROMAN TİYATRO ANI HABER METNİ GEZİ YAZISI	CÜMLE ÇEŞİTLERİ	-	-	-	-	-	-
	GİRİŞ HİKÂYE ŞİİR DESTAN / EFSANE ROMAN TİYATRO HABER METNİ GEZİ YAZISI	YAZIM KURALLARI	2	2	2	2	2	10
		NOKTALAMA İŞARETLERİ	2	2	2	2	2	10
								26

AYT TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI SORULARININ KONULARA GÖRE DAĞILIMI

	ÜNİTE	KONU	2018 AYT	2019 AYT	2020 AYT	2021 AYT	2022 AYT	TOPLAM SORU SAYISI
10. SINIF	GİRİŞ	EDEBİYATIN TARİH VE DİN İLE İLİŞKİSİ	-	-	-	-	-	-
		EDEBİYATIN TARİHİ DÖNEMLERİ	-	-	-	-	-	-
	HİKÂYE	HALK HİKÂYESİ	1	-	-	-	-	1
		MESNEVİ	1	1	1	-	1	4
		TANZİMAT DÖNEMİ HİKÂYESİ	-	-	-	-	-	-
		MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ HİKÂYESİ	-	-	-	-	-	-
	ŞİİR	İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİ	-	-	-	-	-	-
		GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ	-	-	1	-	-	1
		HALK ŞİİRİ	-	-	1	1	-	2
		DİVAN ŞİİRİ	4	3	3	4	4	18
	DESTAN / EFSANE	DESTAN	-	1	1	-	1	3
		EFANE	-	-	-	-	-	-
	ROMAN	DÜNYA EDEBİYATINDA ROMAN	-	-	-	-	-	-
		TANZİMAT DÖNEMİ TÜRK ROMANI	1	-	1	2	-	4
		SERVETİFÜNUN DÖNEMİ TÜRK ROMANI	1	-	-	1	-	2
		MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ TÜRK ROMANI	1	2	-	-	1	4
	TİYATRO	GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU	-	1	-	1	1	3
		TANZİMAT DÖNEMİ TÜRK TİYATROSU	1	2	-	-	1	4
	ANI	SERVETİFÜNUN DÖNEMİ'NDE ANI	-	-	-	-	1	1
		CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE ANI	-	-	-	-	-	-
	HABER METNİ	HABER METNİ	-	-	-	-	-	-
	GEZİ YAZISI	DİVAN EDEBİYATINDA GEZİ YAZISI	-	-	-	-	-	-
		CUMHURİYET DÖNEMİ EDEBİYATINDA GEZİ YAZISI	-	-	-	-	-	-
								46

Yukarıdaki tablo YKS sorularının son beş yıla göre dağılımını göstermektedir. ÖSYM, YKS sorularını bütün kazanımlara ve konulara yönelik belirleyebilir.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİ

- Tamamen sözlü şiirlerdir.
- Şiirler **sığır** (av törenleri), **şölen** (dinî ayinler) ve **yuğ** (cenaze törenleri) gibi toplantılarda söylenmiştir.
- Şiirler **kopuz** adı verilen bir tür saz eşliğinde söylenmiştir.
- Sade ve anlaşılır bir dil kullanılır.
- Nazım birimi dördlüktür.
- Hece ölçüsü kullanılmıştır. En çok 7'li, 8'li ve 11'li kalıplar tercih edilmiştir.
- Kafiye ve redife önem verilmiş, daha çok yarım uyak kullanılmıştır.
- Aşk, doğa, kahramanlık, ölüm temaları işlenmiştir.
- Koşuk, sagu ve destan nazım biçimleri bu dönemin şiir ürünlerini oluşturur.
- Anonim eserlerdir.

Hatırlayalım

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı **Sözlü Edebiyat** ve **Yazılı Edebiyat** olarak ikiye ayrılır. Sözlü Edebiyat 8-10. yüzyıllarda etkili olmuştur.

KOŞUK

- Sığır ve şölen denilen törenlerde söylenir.
- Aşk, doğa, güzellik ve kahramanlık gibi temalar işlenir.
- Genellikle hece ölçüsünün 7'li ve 11'li kalıpları kullanılır.
- Nazım birimi dördlüktür.
- Yarım kafiye ve redif kullanılır.
- Lirik bir söyleyiş vardır.
- Halk şiirindeki karşılığı "koşma", divan şiirindeki karşılığı "gazel"dir.
- Anonim eserlerdir.

SAGU

- Yuğ denilen cenaze törenlerinde söylenen şiirlerdir.
- Ölen kişinin ardından duyulan üzüntü, onun yiğitlik ve faziletleri anlatılır.
- Hece ölçüsü ve dördlük nazım birimi kullanılır.
- Yarım kafiye ve redif kullanılır.
- Sade ve anlaşılır bir dille yazılır.
- *Alp Er Tunga* sagusu bu türün en önemli örneğidir.
- Halk şiirindeki karşılığı "ağıt", divan şiirindeki karşılığı "mersiye"dir.

Alp Er Tunga

Dikkat!

Sözlü dönem şiirleri; şölen, sığır, yuğ denen törenlerde kopuz adı verilen bir saz eşliğinde söylenmiştir.

Dersi İzleyelim

Koşuk-Sagu

Biliyor musunuz?

Bilinen ilk Türk şairi "Aprınçur Tigin"dir.

Bilinen en eski sagu *Alp Er Tunga* sagusudur.

1. Sözlü dönem edebiyatı yabancı etkilerden uzak, millî değerlerimizin ön planda olduğu bir edebiyat dönemidir. Bu durumun nedenleri neler olabilir, yazınız.

2. Kur yerler hep gölerdi
Dağ başları göründü
Dünyanın soluğu ılıdı
Türlü çiçekler sıralandı

İslamiyet öncesi Türk edebiyatına ait yukarıda verilen dördlük, biçim özellikleri ve konusuna göre sözlü dönemin hangi ürünüdür? Açıklayınız.

1. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde sözlü edebiyat ürünlerinin tamamı doğru olarak verilmiştir?

- A) sav-sagu-koşuk-destan
- B) koşuk-sagu-semai-destan
- C) sav-sagu-koşma-destan
- D) destan-mersiye- sav-sagu
- E) sav-ilahi-kaside-koşuk

2. Alp Er Tonga öldi mü
İsiz ajun kaldı mu
Ödleğ öçin aldı mu
Emdi yürek yırtılır

Yukarıdaki dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Düz uyak düzenindedir.
- B) Yarım uyak kullanılmıştır.
- C) Rediflere yer verilmiştir.
- D) Bir sagudan alınmıştır.
- E) Yabancı kelimeler ağırlıklıdır.

3. Könlüm içün örtedi
Yitmiş yaşığ kartadı
Kıçmış özüg irtedi
Kün tün kıçüp irtelür

Onun (Alp Er Tunga) ölümü gönlümü içten yaktı, beni yetmiş yaş kocattı. Gönlüm geçmiş günlerin özlemiyle gece gündüz aranıyor.

Bulnar mini öles köz
Kara mengiz kızıl yüz
Andın tamar tüköl tuz
Bulnap yana ol kaçır

(O baygın gözler beni esir ediyor, üzerinde kara benler bulunan pembe yüz beni tutsak ediyor. Bütün güzellikler ondan damlıyor, sanki beni tutsak edip tekrar kaçıyor.)

Aşağıdakilerin hangisi bu dörtlüklerin ortak özelliği olamaz?

- A) Söz sanatlarına yer verilmesi
- B) Hece ölçüsünün kullanılması
- C) Söyleyenlerinin belli olmaması
- D) Kahramanlık konusunu işlemesi
- E) aaab kafiye düzeniyle söylenmesi

4. Yay yarıpan ergüzi
Aktı akın munduzı
Toğdu yaruk yıldızı
Tıngla sözüm külgüsüz

Günümüz Türkçesi:

(Bahar geldi
Kar suları seller gibi aktı
Tan yıldızı da doğdu
Sözümü gülmeden dinle)

Destan Dönemi Türk Edebiyatına ait yukarıdaki dörtlüğün teması nedir?

- A) Özlem
- B) Sevinç
- C) Bahara hasret
- D) Doğanın uyanışı
- E) Güneşin doğuşu

5. Eski Türklerde ölen kişinin erdemlerini ve onun ölümünden duyulan üzüntüyü dile getiren şiirlere Destan Dönemi Türk Edebiyatı'nda denir.

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) semai
- B) koşuk
- C) sagu
- D) koşma
- E) ilahi

6. Türlüg çeçek yarıldı
Barçın yadım kerildi
Uçmak yeri körüldi
Tumlug yana kelgüsüz

(Rengârenk çiçekler açıldı, ipek döşek serildi, cennet yeri görüldü, soğuklar artık gelmez.)

Bu parçanın nazım türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Koşuk
- B) Sagu
- C) Koşma
- D) Destan
- E) İlahi

GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ

- Hakaniye (Karahanlı) Türkçesiyle yazılmıştır.
- Bu eserler didaktik niteliktedir.
- Amaç Türklere İslamiyet'i anlatmak ve sevdirmektir.
- Eserlerde Arapça ve Farsçanın etkisi görülmektedir.
- Nazım birimi olarak beyit ve dördlük birlikte kullanılmıştır.
- Hece ve aruz ölçüsü birlikte kullanılmıştır.
- Geçiş Dönemi eserleri şunlardır:

Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacıp
Divânu Lugâtî't Türk, Kaşgarlı Mahmut
Atabetü'l Hakâyık, Edip Ahmet Yükeki
Divân-ı Hikmet, Ahmet Yesevi

KUTADGU BİLİĞ

- Mutluluk veren bilgi anlamına gelen bu eserinde yazar, hem bu dünyada hem de ahirette insanın mutlu olmasının yollarını anlatmaya çalışmıştır.
- Geçiş döneminin ilk eseridir.
- **İlk siyasetnâmedir.**
- Didaktik eserdir.
- Alegorik bir eserdir.
- **İlk mesnevi örneğidir.**
- Kutadgu Bilig'de kahramanlar ve temsil ettikleri kavramlar şu şekildedir:

Hükümdar Kün Togdı ⇒ Adalet
 Vezir Ay Toldı ⇒ Mutluluk
 Vezirin oğlu Ögdülmüş ⇒ Akıl
 Vezirin oğlunun arkadaşı Ogdurmuş ⇒ Akıbet

DİVÂNÜ LUGÂTİ'T-TÜRK

- Türkçenin de Arapça kadar köklü bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazılmıştır. Bununla birlikte Arapların bu köklü dili öğrenmelerine yardımcı olmak gibi bir amacı da bulunmaktadır.
- "Türk Dilinin Sözlüğü" anlamına gelmektedir.
- **İlk sözlük ve ilk dil bilgisi kitabıdır.**
- Türkçe kelimelerin yanı sıra çeşitli deyimler, atasözleri ve bugün bilebildiğimiz koşuk-sagu örnekleri eserin içeriğini oluşturmaktadır.

ATABETÜ'L HAKÂYİK

- Cömertliği övmüş, cimriliği yermiş; bilginin faydasını ele almış, cahilliğin insana vereceği zararı dile getirmiş; dünyanın geçiciliğine ve kibrin insana vereceği zararları konu olarak işlemiştir.
- "Hakikatlerin Eşiği" manasına gelir.
- **İslam inançlarını barındıran ve öne çıkaran ilk eser** olarak değerlendirilir.
- Aruz ölçüsü ile mesnevi nazım biçimi ile yazılmıştır.
- Beyit ve dördlük bir arada kullanılmıştır.
- Hakaniye lehçesi ile yazılsa da Arapça-Farsça kelimelere yer verilmiştir.

DİVÂN-I HİKMET

- Eserde Hz. Peygamber'in hayatı ve mucizeleri, dünyadan şikâyet, kıyamet gününün yakınlığı, dervişliğin faziletleri gibi dinî konular işlenmiştir.
- Hayırlı sözlerin toplandığı kitap anlamına gelir.
- **İlk tasavvufi şiirlerdir. İlk ilahi örnekleridir.**
- **Ahmet Yesevi ilk mutasavvıf şairdir.**
- Aruz ve hece ölçüsü birlikte kullanılmıştır.
- Sade bir dille yazılmıştır.

Biliyor musunuz?

ALEGORİ: Bir düşünceyi, davranışı ya da eylemi, daha kolay kavratılabilmek için onu, yerini tutabilecek simgelerle, simgesel sözlerle, benzetmelerle göz önünde canlandırma işidir.

Dersi İzleyelim

Geçiş Dönemi (11-12. Yüzyıl)

1. yigitlik kaçır ol tiriglik uçar
bu tüş teg ajundın özün terk keçer

bügü beğ kim erse biligke yakın
biliglig kişig kılmiş özke yakın

iki türlüğ ol kör bu aslı kişi
biri beg biri bilge yalñuk başı

ölügün tirigke kumarı söz ol
kumarı sözüg tutsa aşğı yüz ol
(.....)

Yusuf Has Hâcip, *Kutadgu Bilig*

Yukarıda verilen şiiri şekil özellikleri açısından inceleyip boşluklara yazınız.

• Nazım birimi:

.....

.....

.....

.....

.....

• Ölçü:

.....

.....

.....

.....

.....

• Kafiye Örgüsü:

.....

.....

.....

.....

.....

• Kafiye:

.....

.....

.....

.....

.....

1. AYT 2020

Eser Adı	Eser Özelliği
I. <i>Divân-ı Hikmet</i>	- Ahmet Yesevi ve dervişleri tarafından öne çıkarılan bir türe ait şiirlerin toplandığı eser olarak bilinir. - Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan bu eser, Türkçe-Arapça sözlük niteliğindedir. - Birçok hikâyeden oluşan bu eser, Oğuzların sosyo-kültürel hayatını kurgusal bir anlatımla ele alır.
II. <i>Muhakemetü'l-Lugateyn</i>	
III. <i>Atabetü'l-Hakâyık</i>	
IV. <i>Dede Korkut Kitabı</i>	
V. <i>Divânu Lugâti't-Türk</i>	

Yukarıdaki eser adları ile özellikleri eşleştirildiğinde hangi iki eser adı dışta kalır?

- A) I ve II B) I ve IV C) II ve III
D) III ve V E) IV ve V

2. biligdin urur men sözümke ula
biligligke ya dost özünni ula
bilig birle bulnur sa'adet yol
bilig bil sa'adet yolını bula

(Sözüme bilgi ile temel atarım, ey dost!
Bilgiliye yaklaşmaya çalış; mutluluğun yolu bilgi
ile bulunur, bilgi edin ve mutluluk bul!)

Atabetü'l-Hakâyık'tan alınmış bu dörtlükte işlenen tema aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilgi
B) Dostluk
C) Mutluluk
D) Çalışkanlık
E) Kararlılık

3. *Kutadgu Bilig* ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Siyasetnâme türünün Türk edebiyatındaki ilk örneği olarak kabul edilir.
B) Dört sembolik kişiliğin karşılıklı konuşmalarından oluşur.
C) Yazıldığı dönemin sosyal ve siyasi anlayışını yansıtır.
D) Türk edebiyatında kaside nazım şekliyle yazılmış ilk eserdir.
E) Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki edebiyat dönemine ait bilinen ilk eseridir.

4.

Kutadgu Bilig
Atabetü'l-Hakâyık
Divânu Lugâti't-Türk

XI ve XII. yüzyıllara ait bu eserlerdeki ortak özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Aruz ölçüsüyle yazılmış olmaları
B) Nazım birimlerinin aynı olması
C) Öğretici unsurlara yer vermeleri
D) Coşku ve heyecana dayalı metin olmaları
E) Arapça ve Farsça ağırlıklı bir dille yazılmaları

5. I. *Atabetü'l-Hakâyık*
II. *Divân-ı Hikmet*
III. *Kutadgu Bilig*
IV. *Divânu Lugâti't-Türk*

Yukarıdaki eserlerle ilgili hangisi söylenebilir?

- A) Eserlerin yazılış amacı İslam dinini yaymaktır.
B) II. eser mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır.
C) III. eser hece ölçüsüyle yazılmıştır.
D) İslam uygarlığı etkisiyle yazılan ilk ürünlerdir.
E) IV. eser Türklere Arapça öğretmek için yazılmıştır.

6. Aşağıdakilerden hangisinde Geçiş Dönemi eserleri doğru verilmiştir?

- A) *Kutadgu Bilig* - *Atabetü'l-Hakâyık* - *Divânu Lugâti't-Türk* - *Divân-ı Hikmet*
B) *Kutadgu Bilig* - *Atabetü'l-Hakâyık* - *Garipnâme* - *Risâlet'ün Nushiyye*
C) *Divânu Lugâti't-Türk* - *Divân-ı Hikmet* - *Divân-ı Kebir* - *Şikâyetnâme*
D) *Atabetü'l-Hakâyık* - *Divânu Lugâti't-Türk* - *Makâlât - Sihâm-ı Kazâ*
E) *Kutadgu Bilig* - *Divânu Lugâti't-Türk* - *Rind ü Zâhid* - *Hüsn ü Aşk*

HALK ŞİİRİ

- Halk şiirinde aşk, ayrılık, toplumsal olaylar, doğa güzelliği, ölüm, din ve tasavvuf gibi temalar işlenmiştir.
- Hece ölçüsü kullanılmıştır. Şairler, yeteneklerini göstermek için az da olsa aruz ölçüsü kullanmıştır.
- Şairler şiirlerini doğaçlama olarak söylerler.
- Halkın anlayabileceği sade bir dille eserler yazılmıştır.

Halk şiirini; anonim halk şiiri, âşık tarzı halk şiiri ve tekke-tasavvuf şiiri olmak üzere 3 başlıkta inceleyebiliriz.

Halk Şiiri Nazım Biçimleri

- Anonim Halk Şiiri: Mânî, türkû
- Âşık Tarzı Halk Şiiri: Koşma, semai, varsağı, destan

Halk Şiiri Nazım Türleri

- Dinî-Tasavvufî Halk Şiiri: İlâhî, nefes, deme, nutuk, devriye, şathiye

MÂNİ

- Her konuda mânî yazılabilir. En çok işlenen konular aşk, doğa, ayrılık, hasret ve gurbettir.
- Tek dörtlükten oluşur.
- Kafiye örgüsü "aaxa" şeklindedir.
- En çok 7'li hece ölçüsü ile söylenir.
- Mânilerde ilk iki dize doldurma dizedir.
- Anonim ürünleridir.
- Dört çeşit mânî vardır:

a) Düz (Tam) Mânî: Dört dizeden oluşur ve kafiye şeması klasik olarak "aaxa" şeklindedir.

b) Kesik (Cinaslı) Mânî: İlk dizesinde hece sayısı eksik bırakılır.

c) Yedekli (Artık) Mânî: Dört dizenin altına iki dize daha eklenerek oluşur.

d) Karşılıklı (Deyiş) Mânî: İki farklı kişinin karşılıklı olarak birbirlerine söyledikleri mânîlerdir.

TÜRKÜ

- Aşk, ayrılık, ölüm gibi her konuda yazılabilir.
- Hece ölçüsünün daha çok 7,8 ve 11'li kalıplarıyla söylenmiştir.
- Bent ve kavuştak olmak üzere iki bölümden oluşur. Son dizesindeki kavuştak bölümü her dörtlük sonunda aynen tekrar eder.
- "aaab ccbb dddb" ya da "aaabb ccbb ddbb" şeklinde kafiyeleşirler.
- Çoğunlukla anonimdir.
- Türküler çeşitli özelliklerine göre üç başlıkta inceleyebiliriz:

a) Ezgilerine Göre Türküler

b) Konularına Göre Türküler

c) Yapılarına Göre Türküler

Biliyor musunuz?

Mâniler özel bir ezgiyle **mânici**, **mânî yakıcı** adı verilen kişiler tarafından söylenir.

Türkülerin bölgelere göre farklı isimleri vardır.

Dersi İzleyelim

Anonim Halk Edebiyatında Mânî ve Türkü

KOŞMA

- Aşk, ayrılık, ölüm, tabiat, kahramanlık gibi konularının işlendiği halk şiiri nazım biçimine **koşma** denir.
- Sayısı 3-5 arasında değişen dördlük nazım birimi ile yazılır.
- Hece ölçüsünün 11'li kalıbı ile yazılır.
- Yarım kafiye kullanılmıştır.
- Kafiye örgüsü "aaab (abab), cccb, dddb, eeeb" şeklindedir.
- Sade bir dille yazılır.
- Şairin adının geçtiği son dördlüğe **tapşırma** denir.
- Koşmaya Sözlü Edebiyat Dönemi'nde **koşuk**, divan edebiyatında **gazel** adı verilmiştir.
- Konularına göre koşmalar dörde ayrılır:

a) **Güzelleme:** İnsan ve doğa güzelliklerini anlatır.

b) **Koçaklama:** Savaş, yiğitlik, kahramanlık anlatır.

c) **Taşlama:** Eleştiri, yergi içerir.

d) **Ağıt:** Ölüm temasını işler.

Biliyor musunuz?

Koşma kelimesi "koş-" fiilinden türemiştir. "koş-" fiili edebiyat dilinde türkü söylemek manasına gelmektedir. Hatta *Divânu Lugât'it-Türk'te* "koş" kelimesi türkü söylemek manasında anlatılmıştır.

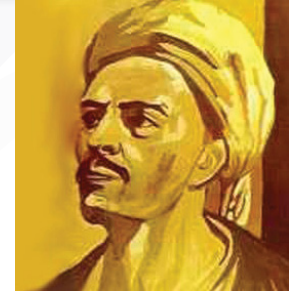

Dikkat!

- Âşık tarzı halk şiirinde koşmanın yanı sıra semai, varsağı, destan gibi nazım biçimleri de kullanılmıştır. Anlatmaya bağlı destan ile nazım biçimi olan destanı karıştırmayınız.
- Bazı halk edebiyatı sanatçıları divan edebiyatı sanatçılarından etkilenecek aruz ölçüsüyle "**divan, selis, kalenderi, vezn-i âher, satranç, semai**" nazım şekillerini oluşturmuşlardır.

İLAHİ

- Mutasavvıf şairler tarafından kendine özgü bir ezgiyle söylenen şiirlerdir.
- Konusu Allah sevgisidir. Amaç Allah'ı övmektir.
- Daha çok 8 ve 11'li hece ölçüsüyle yazılır. Aruz ölçüsüyle söylenmiş örnekleri de vardır.
- Hece ile söylenenler koşma şeklinde, aruzla yazılanlar gazel şeklinde kafiyeleşir.
- Sayısı 3-7 arasında değişen dördlük nazım birimi ile yazılır.
- İlahiler farklı tarikatlarda farklı isimlerle anılmıştır.
- İlahilere Yesevîler "hikmet", Bektaşîler "nefes", Mevlevîler "ayin" ismini kullanmışlardır.
- İlahinin en başarılı örneklerini Yunus Emre vermiştir.

Yunus Emre

NEFES

- Bektaşî tarikatına bağlı şairlerin inanış ve düşüncelerini dile getirdiği, saz eşliğinde ve makamla okunan dinî-tasavvufî şiirlerdir.
- 7'li, 8'li veya 11'li hece ölçüsüyle söylenir.
- 3-7 dördlük arasında değişir.
- Samimi ve akıcı bir dil kullanılır.

Dikkat!

Tekke-tasavvuf şiirinde ilahi ve nefesten başka nutuk, şathiye, devriye adıyla anılan şiirler de vardır. Bu şiirler içerisinde tarikata yeni giren dervişlere tarikat adabını öğretmek için söylenenlere **nutuk**; bir düşünce veya duygunun iğneleyici ve alaycı bir dille anlatıldığı şiirlere **şathiye**; evrenin ve insanın oluşumunu tasavvuf felsefesine göre açıklayan, "devir teorisini" anlatan şiirlere **devriye** adı verilmiştir.

Dersi İzleyelim

Halk Edebiyatı Dinî-Tasavvufî
Türk Şiiri

1. Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı

Yukarıdaki dörtlüğün nazım biçimini bulup nedenleriyle yazınız.

[illegible]

2. Koşmalar edebiyatımızda farklı dönemlerde farklı isimlerle anılmıştır. Âşık edebiyatı nazım şekli olan koşmalar ile İslamiyet öncesi koşuklar arasında ilişki kurulabilir mi? Düşüncelerinizi yazınız.

- ### 3. İlahilerin tarikatlara göre farklı adlarla anılmasının sebebi / sebepleri nelerdir?

4. Dinî-tasavvufi halk şiirinde öğreticilik niçin ön plana çıkmıştır, nedenlerini yazınız.

Araştırma

Tasavvuf edebiyatında geçen “**devir teorisi**” ve “**vahdet-i vücüt**” terimini araştırınız.

1. Köroğlu'yum medhim merde yeğine
Koç yiğit değişmez cengi düğüne
Sere serpe gider düşman önüne
Ölümü karşılar meydan içinde

Verilen dördlük için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Şiirin son dördlüğünden alınmıştır.
B) Halk şiiri geleneği doğrultusunda yazılmıştır.
C) Ses benzerlikleri vardır.
D) 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır.
E) Anonim halk edebiyatı ürünlerinden bir örnektir.

2. Garip turna bizi senden sorana
Şimdi bir yavruya kuldur diyesin
Aşkın zincirini takmış boynuna
Devr içinde Mecnun odur diyesin

Gevherî

Yukarıdaki dördlükte halk edebiyatı ile ilgili hangi bilgiye ulaşılamaz?

- A) Şiirlerde tam veya zengin kafiye kullanılır.
B) Dili sade, anlaşılır halk Türkçesidir.
C) Nazım birimi dördlüktür.
D) Hece ölçüsü kullanılır.
E) Kalıplaşmış benzetmelere yer verilir.

3. Beyaz giyme toz olur
Siyah giyme söz olur
Gel beraber gezelim
Muradımız tez olur

Yukarıdaki mâni ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Düz mâni çeşidine örnektir.
B) İlk iki dize doldurma dizedir.
C) Kafiyeleşimi aaxa şeklindedir.
D) 4+3 duraklı 7'li hece ölçüyle söylenmiştir.
E) Redif ve tam kafiye kullanılmıştır.

4. Dile yâr
Gör bir âfet dile yâr
Ben sana vurulmuşum
Ne istersen dile yâr
Öldür beni yaşatma
Verme beni dile yâr

Bu mâninin teması aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Aşk
B) Ölüm
C) Ayrılık
D) Buluşma
E) Gurbet

5. I. Allah aşkının coşkulu bir dille dile getirildiği şiirlerdir.
II. Bektaşilik tarikatının görüşlerini dile getiren şiirlerdir.
III. İnsanın Allah'tan ayrılarak dünyaya geldiği ve tekrar O'na döneceğini anlatan şiirlerdir.
IV. Tarikata yeni giren müritlere tarikat kurallarını öğretmek amacıyla yazılan şiirlerdir.

Dini-tasavvufi halk şiiri nazım türlerinden hangisinin açıklaması yukarıda verilmemiştir?

- A) Devriye
B) İlahi
C) Nutuk
D) Şathiye
E) Nefes

6. Yigirmi dokuz hece
Okursun uçtan uca
Sen elif dersin hoca
Ma'nası ne demektir

Yunus Emre

Yukarıdaki dördlük ile ilgili hangisi söylenemez?

- A) 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.
B) Tam kafiye kullanılmıştır.
C) Nazım birimi dördlüktür.
D) İlahi nazım şekli örneğidir.
E) Din dışı konu işlenmiştir.

TYT 2021

1. Tramvay, Galata Köprüsü üzerinden tarihî yarımada geçerek
I
Sultanahmet'e vardığında sırasıyla iki farklı şehrin çehresine
şahit olan yolcu, burada bir müddet beklemek zorunda kalacak.
Roma hipodromu olan At Meydanı çevresindeki yapıların ısıtısı
II III
karşısında büyülenecek; üç devrin mabedi bin beş yüz yıllık
Ayasofya Camisi, etrafı süsleyen Alman çeşmesi gibi anıtlar
IV V
geçidinin ortasında başı dönecektir.

Bu parçada numaralanmış sözlerin hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

TYT 2021

2. (I) Halil İnalıcık'ı diğer tarihçilerden ayıran önemli hususlardan biri, araştırmalarında tarih dışındaki beşerî bilimlerden de yararlanmasıydı. (II) Edebiyat, hukuk, sosyoloji, sosyal antropoloji, iktisat, İslamiyet ve siyaset bilimi; onun araştırmalarındaki temel alanlardandı. (III) İnalıcık, hukuk ve sosyolojiyle çok genç yaşlarda tanıştı. (IV) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi bünyesinde yapılan sınavı kazanarak bu kurumun öğrencisi oldu. (V) Daha sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne de kayıt yaptırarak eğitim hayatı yoğun bir tempoda devam etti.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışı yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. Allah'ı övmek ve ona yalvarmak, niyazda bulunmak için söylenen/yazılan şiirlere ilahî adı verilmektedir. Bu şiirlerde ağırlıklı olarak Allah'ın birliği, azamet ve kudreti, ona dair sevgi dile getirilir. Tekke şiirinde ilahilerin hem aruz hem de hece ile yazılan örnekleri bulunmaktadır. İlahiler tarikatlara göre farklı terimlerle adlandırılır. Bunlara Mevlevî tekkelerinde "ayin", Gülşenî tekkelelerinde "tapuğ", Alevî-Bektaşî tekkelerinde "durak" adı verilir. Çoğunlukla Halvetî tekkelerinde okunan ilahiler ise "nefes" terimiyle ifade edilir.

Bu parçada altı çizili sözcüklerden hangileri yer değiştirdiğinde parçadaki bilgi yanlışı düzeltilmiş olur?

- A) ilahî ve ayin
B) ilahî ve tapuğ
C) ayin ve tapuğ
D) tapuğ ve nefes
E) nefes ve durak

4. Dünya'nın merkezine ulaşmak için binlerce kilometre içeri doğru yol almak gerekir. Merkeze doğru ilerlerken sıcaklık dayanamayacağımız kadar, yaklaşık altı bin derece, yükselir. Bu sebeple Dünya'nın merkezine gidip, orada araştırmalar yapıp dönmemiz kesinlikle mümkün değildir. Hatta bir makine, bir robot göndermemiz bile imkânsızdır. Çünkü göndereceğimiz robot basınç sebebiyle parçalanır, sıcaklıktan dolayı yanar.

Bu parçada virgölün aşağıdaki işlevlerinden hangisinin kullanımı yoktur?

- A) Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime gruplarının arasına konur.
B) Cümle içindeki ara sözleri ayırmak için ara sözlerin başına ve sonuna konur.
C) Metin içinde art arda gelen zarf-fiil eki almış kelimelerden sonra konur.
D) Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur.
E) Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

5. Aşağıda verilen mâniler ikişerli eşleştirildiğinde hangisi dışta kalır?

- A) Ağlarım çağlar gibi / Derdim var dağlar gibi / Ciğerden yâreliyim / Gülerim sağlar gibi / Her gelen bir gül ister / Sahipsiz bağlar gibi
B) Bahçelerde saz olur / Gül açılır yaz olur / Ben yârime gül demem / Gülün ömrü az olur
C) Budala / Bülbül konar bu dala / Ne kadar aklım olsa / Yine derler budala
D) Uzaktır seçilmiyor / Gönüldür geçilmiyor / Gönül bir top ibrişim / Dolaşmış açılmıyor
E) Ah dağlar dağlar dağlar / Gurbette yârim ağlar / Kuş yedi meyvasını / Kaldı meyvasız bağlar / Gitti yârim gelmedi / Oturmuş beni ağlar

TYT 2021

6. Aşağıdaki cümlelerde yer alan birleşik sözcüklerden hangisinin yazımı yanlıştır?

- A) Gezdiğimiz yerlerdeki nesnelerin üzerine, onların hakettiği heyecanı duymamızı sağlayacak sorular iliştilmemiştir.
B) Bütün bu güzellikler, onları göreceğim için kendimi ayrıcalıklı addetmeme rağmen bende kayıtsızlık uyandırıyor.
C) Nehri ve vadiyi seyreden iki kişi o anda yalnızca doğayla değil, birbirleriyle kurdukları dostluğu da dönüştürmekteydi.
D) Bize hükmeden mutluluk arayışı ise bu arayışın dinamiklerini açığa çıkaran etkinliklerden biri seyahatlerimizdir.
E) Merak bazen uzun mesafeleri birleştiren küçük halkaların oluşturduğu, insanı cezbeden bir zincir gibidir.

Açık Uçlu Sorular - İslamiyet Öncesi Türk Şiiri

- Cevap:** Sözlü Edebiyat Dönemi'nde göçlerin, savaşların çok olmaması, ticaretin gelişmemesi, yazının olmaması İslamiyet'in henüz kabul edilmemiş olması; dilin, kültürün, edebiyatın yabancı etkilerden uzak kalmasını sağlamıştır.
- Cevap:** Dörtlük nazım birimi ile yazılmıştır. Baharın gelişinden bahsetmektedir. Lirik bir söyleyiş hâkimdir. Sözlü Dönem'de bu özelliklere sahip şiirlere koşuk denir.

Açık Uçlu Sorular - Geçiş Dönemi Eserleri

- Cevap: Nazım birimi:** Beyit
Ölçü: Aruz ölçüsü
Kafiye örgüsü: aa-bb-cc şeklindedir. Yani her beyit kendi arasında kafiyelidir.
Kafiye: yigitlik kaçar ol tiriglik uçar -ar / - er: redif -ç: yarım kafiye
 bu tüş teg ajundın özün terk keçer
 (....)
 (.....)
 ölüğdin tirigke kumarı söz ol ol: redif -z: yarım kafiye
 kumarı sözüg tutsa aşğı yüz ol

Açık Uçlu Sorular - Halk Şiiri

- Cevap:** Dörtlükle yazılmıştır, aaba şeklinde kafiyelenmiştir, konusu ölümdür, 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Bu nedenle mânidir.
- Cevap:** Koşma ile koşuk arasında ilişki kurulabilir. Her ikisinde de aşk, tabiat, güzellik, kahramanlık, ayrılık gibi konular işlenir.
 İkisi de hece ölçüsüyle yazılır. Nazım birimleri dörtlüktür, genelde yarım kafiye kullanılır. İkisinde de lirik bir söyleyiş hâkimdir.
- Cevap:** Tarikatların ibadet şekilleri ve öğretileri birbirinden farklı olduğu için ilahilere farklı isimler verilmiştir.
- Cevap:** Dinî-tasavvufî düşünceyi yaymak amacıyla gelişen bir edebiyattır. Tekke şairlerinin çoğu, tarikatlardan yetişmiş dervişlerdir. Şairler eserlerinde bağlı bulundukları tarikatın görüşlerini dile getirmişlerdir. Bu şiirlerde öğreticilik amaçlandığı için eserlerde sade, halkın anlayacağı bir dil kullanılmıştır.

Çoktan Seçmeli Sorular - İslamiyet Öncesi Türk Şiiri

1 - A	2 - E	3 - D	4 - D	5 - C	6 - A
-------	-------	-------	-------	-------	-------

Çoktan Seçmeli Sorular - Geçiş Dönemi Eserleri

1 - C	2 - A	3 - D	4 - C	5 - D	6 - A
-------	-------	-------	-------	-------	-------

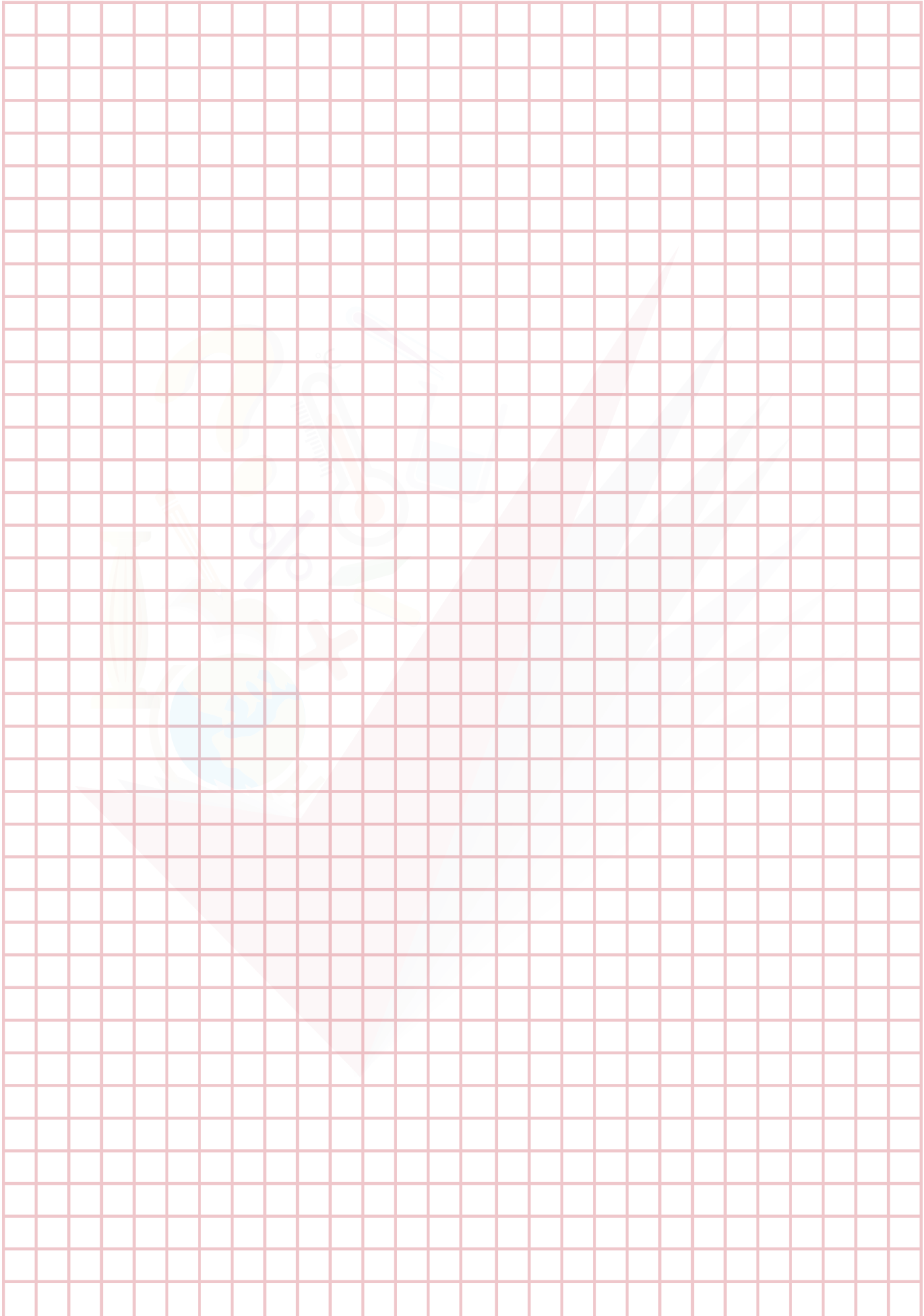
Çoktan Seçmeli Sorular - Halk Şiiri

1 - C	2 - E	3 - A	4 - E	5 - A	6 - D
-------	-------	-------	-------	-------	-------

Çoktan Seçmeli Sorular - Halk Şiiri / Yazım ve Noktalama

1 - E	2 - E	3 - E	4 - D	5 - C	6 - A
-------	-------	-------	-------	-------	-------

Konu Özeti

Konuyla ilgili kısa ve öz bilgiler

Açık Uçlu Sorular

Konuyla ilgili ufkunuzu açacak sorular

Çoktan Seçmeli Sorular

Konuyla ilgili çoktan seçmeli testleri

Neler Öğreneceğiz?

Fasikülde hangi konuların öğrenildiği

Hatırlayalım

Konuyla ilgili önceki bilgiler

Araştırma

Konuyla ilgili detaylı bilgiye ulaşmanız için ödevler

Faydalı Linkler

Konuyla ilgili yararlanılabilecek web siteleri

Kritik Bilgi

Fasikülde geçen konuyla ilgili en önemli bilgi

Bir Örnek de Sen Ver

Konuyla ilgili sizden gelen örnekler

Biliyor musunuz?

Konuyla ilgili çarpıcı bilgiler

Filozof Der ki

Filozofların konuyla ilgili söylediği önemli sözler

Felsefe Sözlüğü

Felsefe ile ilgili kavramlar

Haritada Bulalım

Konuyla ilgili özellikleri haritada işaretleme

Dersi İzleyelim

Konuyla ilgili konu anlatım videoları

Dikkat!

Fasikülde karıştırılmaması gereken bilgiler